

*С. Ф. Марова,
к. х. н., доцент, Донецький державний університет управління
Г. О. Кошева,
аспірант, Донецький державний університет управління*

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕЗЕРВІВ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ В ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У статті проведено аналіз існуючих резервів енергозбереження, показано взаємозв'язок енергозберігаючої, екологічної, економічної та соціальної політик, визначено чинники, які впливають на здійснення енергозбереження та використання існуючих резервів.

In article the analysis of existing energy saving's reserves was done, the interconnection energy saving, ecological, economic and social the politician was shown, the factors influencing upon realization energy saving and use of existing reserves were defined.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ

Україна має значні резерви енергозбереження, які оцінюються сотнями мільйонів тонн умовного палива (т.у.п.). Рівень забезпеченості України власними енергоресурсами становить приблизно 42 %, тоді як величина резервів енергозбереження, за оцінками експертів, становить понад 40 % загальних обсягів споживання паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР) [8, с. 57]. При здійсненні всеосяжної енергозберігаючої політики в Україні можна було б реалізувати значну частину існуючих резервів енергозбереження. Здійснення цього завдання означало б, по-перше, що ця величезна кількість вивільнених ПЕР могла б бути спрямована на підвищення енергетичної стабільності країни; по-друге, дозволила б знизити негативний вплив на навколишнє природне середовище; по-третє, забезпечити зростання конкурентоспроможності економіки України на світовому ринку.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

З урахуванням відносної недовголітності періоду дослідження проблем державного управління в сфері енергозбереження в Україні (з 1990-х років) та у світі (з 1970-х років) з цієї тематики опублікована незначна кількість наукових праць. До науковців, які зробили найбільший внесок у розвиток цієї теми, слід віднести: С.Ф. Єрмілова [1], О.В. Овсієнко [4], Г.С. Ратушняк [5], О.М. Суходоло [6, 7], Л. Шостака [8]. До недоліків більшості розглянутих публікацій у сфері політики енергозбереження можна віднести той факт, що в них практично не розглядається вплив реалізації резервів енергозбереження на економічну, екологічну й соціальну складові економіки.

Метою статті є аналіз резервів енергозбереження та визначення чинників, які впливають на їх реалізацію задля удосконалення ме-

ханізмів державного управління енергозбереженням.

ВИКЛАДЕННЯ МАТЕРІАЛУ

Історія вітчизняного енергозбереження починає свій розвиток з 1996 р., коли була прийнята Комплексна державна програма енергозбереження в Україні (КДПЕУ). Пізніше, у 2006 р., дана програма лягла в основу енергетичної стратегії України до 2030 р.

Проблема адекватної оцінки вітчизняних резервів енергозбереження для фахівців очевидна. Восстановлення офіційна їх кількісна оцінка в Україні здійснювалася при перегляді КДПЕУ у 2000 р., яка показала, що розміри резервів економії ПЕР складають 145—170 млн т.у.п. (табл. 1).

Аналіз свідчить (табл. 1), що найбільші резерви енергозбереження (55—58 %) має промисловість; частка паливно-енергетичного комплексу (ПЕК) становить 19—22,5 %, ЖКГ — 11,2—12 %. Слід зазначити, що така висока частка промисловості в резервах енергозбереження зумовлена, насамперед, наявністю великої кількості високо енергоємних виробництв.

Серед галузей економіки будівельний сектор витрачає близько 30 % від спожитого в Україні палива. Усього будівельна галузь України до початку економічної кризи споживала 87,6 млрд т.у.п. у рік, з яких 74,4 млн т (85 %) використовувалося у будинках, що експлуатуються [5, с. 49].

В Україні на початок 21 ст. налічувалося близько 600 тис. будинків державної й колективної власності, з них багатоповерхових (5 поверхів і більше) — 70 тисяч, де споживається майже 60 % питної води й 40 % теплової енергії. У комунальній теплоенергетиці на виробництво тепла щорічно використовується більше 8 млн т.у.п., велику частину з яких становить природний газ. Це у 1,5—2,2 рази більше, ніж у США, Данії й інших високорозвинених країнах [6].

Значна частина резервів енергозбереження перебуває у житловому фонді і пов'язана з тепловою ізоляцією загороджувальних конструкцій житлових будинків. Втрати теплової енергії через стіни в середньому становлять 21,6 %, через вікна — 26,6 % [4, с. 51]. Отже, основні резерви енергозбереження перебувають у сфері реконструкції об'єктів споживання.

Є значні резерви енергозбереження при виробництві, постачанні, розподілі й споживанні енергоресурсів. За 2008 рік загальні втрати електроенергії при її передачі електричними мережами України становили 22,3 млрд кВт*г, або 12,7 % від усієї відпущеної електроенергії в ме-

режу [1, с. 42].

У реалізації існуючих резервів енергозбереження в Україні роль держави особливо велика, оскільки ринкові механізми ще не мають позитивного впливу на ставлення суспільства до проблеми підвищення ефективності використання ПЕР. При активній ролі держави реалізація зазначених резервів дозволить не тільки зменшити енергоємність ВВП, а й забезпечити енергетичну та екологічну безпеку, підвищити рівень конкурентоспроможності економіки. Але для того, щоб цього досягти, політика енергозбереження як цільові орієнтири повинна включати економічні, екологічні й соціальні характеристики (рис. 1).

Проблема реалізації резервів енергозбереження не може бути вирішена одноразово, тому що енергозбереження являє собою безперервний процес, розвиток якого визначається впливом певних чинників, що описують сукупність зовнішніх і внутрішніх сил та впливають на рівень раціонального використання ПЕР. Оскільки вплив деяких з них достатньо суттєвий, необхідно проаналізувати ці чинники більш докладно.

Вивчення існуючих підходів до класифікації чинників енергозбереження [3; 4; 7] дозволило об'єднати їх у наступні групи: чинники макросередовища й чинники мікросередовища (рис. 2). Під чинники макросередовища слід розуміти можливості енергозбереження, які залежать від державних, регіональних і місцевих органів влади, а під чинники мікросередовища — потенційні можливості енергозбереження самих підприємств.

З рис. 2 бачимо, що чинники макросередовища спрямовані на забезпечення необхідного для здійснення енергозбереження рівня розвиненості комплексу передумов. Так, організаційно-методичні фактори покликані забезпечити створення й наступне вдосконалення на необхідному для певного рівня розвитку енергозбереження законодавчої, методичної, нормативної баз. Метою створення інфраструктури енергозбереження є організація ринку повного комплексу послуг з реалізації енергозбереження. Специфічні чинники сприяють зближенню в процесі здійснення енергозбереження економічних інтересів його учасників, об'єктивно суперечливих за своєю природою в умовах природної монополії енерговиробничих та енергопостачальних підприємств.

У міру розвиненості передумов для здійснення енергозбереження в результаті реалізації чинників макросередовища розширюються мож-

Таблиця 1. Резерви енергозбереження в Україні на рівні 1990 р.*

Споживачі ПЕР	Паливо, млн т у.п.	Електрична енергія, млрд кВт*г	Теплова енергія млн Гкал	Усього, млн т у.п.	Усього, %
1. ПЕК, усього	13,7 - 20	17 - 22	48 - 64	27,5 - 38,2	19,0-22,5
У тому числі:					
паливні галузі (вугільна, нафтогазова тощо)	3 - 4	2 - 3	3 - 4	4,2 - 5,7	14,9-15,3
електроенергетика	7,7 - 11	11 - 14	-	11,3 - 15,6	40,8-41,1
транспорт енергоресурсів	3,5	4 - 5	45 - 60	12 - 16,9	43,6-44,3
2. Промисловість, усього	39,3- 43,3	87,9 - 96,4	99,4 - 113,5	84,8 - 94,1	55,3-58,5
У тому числі:					
міжгалузеві заходи	12 - 13	68 - 70	47 - 50	42,1 - 44,4	47,2-49,6
металургійний комплекс	9,5 - 10	6 - 7	5 - 6	12,3 - 13,3	14,1-14,5
машинобудування	6,5 - 7	4 - 5	4 - 4,5	8,5 - 9,4	10,0
хімія й нафтохімія	2,5 - 3	2,5 - 3,5	8 - 9	4,7 - 5,6	5,5-6,0
промисловість будівельних матеріалів	3,9 - 4	1,6 - 2	5 - 6	5,2 - 5,7	6,1
харчова промисловість	3,5 - 4	1,9 - 2	17 - 18,5	7 - 7,8	8,3
інші галузі	1,4 - 2,3	3,9 - 6,9	13,4 - 19,5	5 - 7,9	6,0-8,3
Житлово-комунальне господарство (ЖКГ)	6,5 - 7	12 - 13	40 - 45	17,3 - 19	11,2-12,0
Сільське господарство	4 - 5	2 - 3	-	4,7 - 6	3,2 - 3,5
Транспорт	9,3 - 9,8	1,8 - 5	0,5 - 0,9	10 - 11,6	6,8 - 6,9
Будівництво	0,5 - 0,8	0,2 - 0,4	0,7 - 1	0,7 - 1,1	0,5 - 0,6
Усього	73,3 - 85,9	120,9 - 139,8	188,6-224,4	145 - 170	100

* Складено відповідно до Комплексної державної програми енергозбереження України [2].

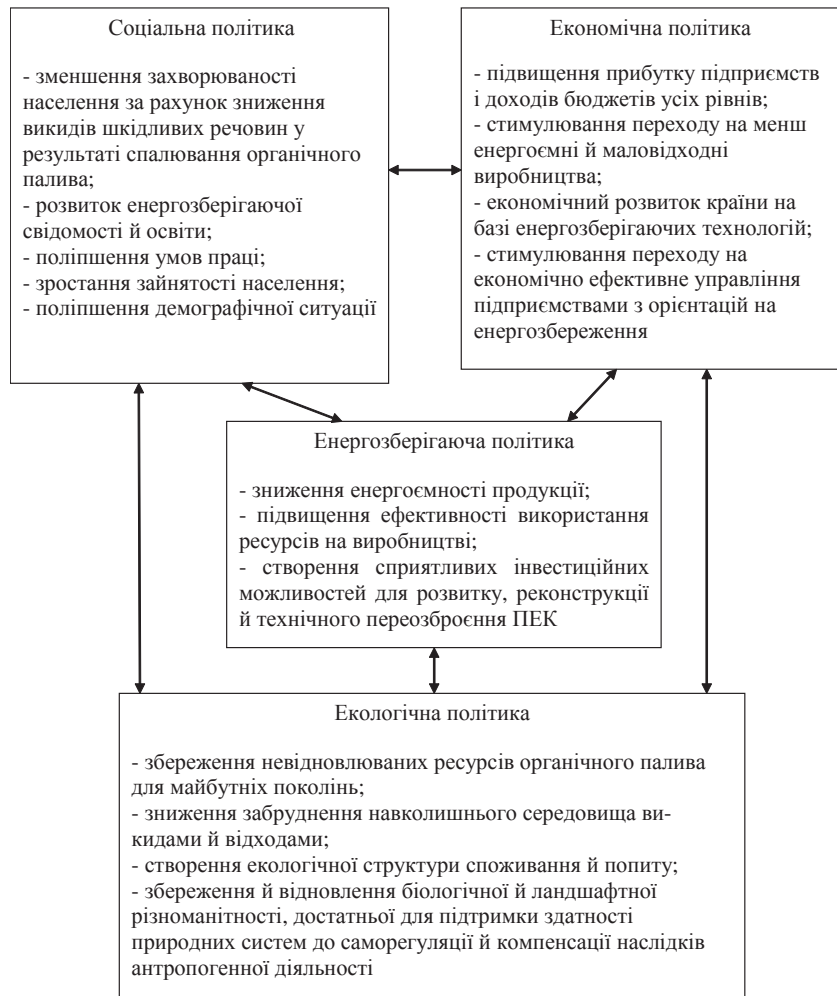

Рис. 1. Зв'язок енергозберігаючої, соціальної, екологічної й економічної політик

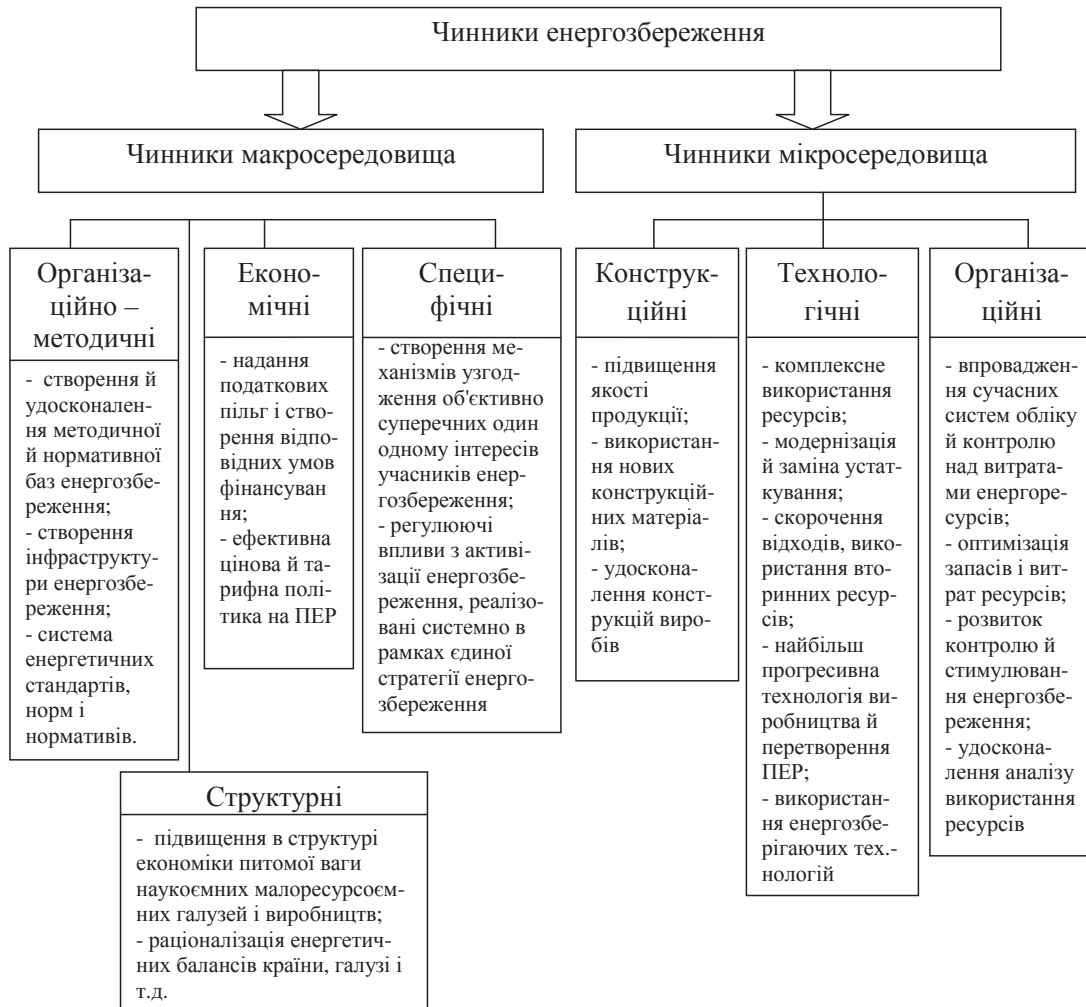

Рис. 2. Класифікація чинників енергозбереження

ливості, підвищується дієвість, спрощується порядок застосування економічних методів.

Розглядаючи чинники мікросередовища, слід відмітити конструкційні, технологічні та організаційні. Конструкційні й технологічні сторони проблеми розвивалися завдяки створенню енергозберігаючих технологій і проектів, таких як використання нових, альтернативних видів палива, застосування екологічно чистих безвідхідних виробництв тощо.

Слід зазначити, що організаційні чинники енергозбереження не одержали певної уваги в умовах командно-адміністративної економіки. Але для реалізації вимог політики енергозбереження група організаційних чинників має велике значення, яке ще більш зростає на сучасному етапі розвитку економіки. Тому активізація економії ПЕР, насамперед, припускає рішення організаційних питань.

ВИСНОВОК

Оскільки розвинутий ринковий механізм, який у нормальних економічних умовах сприяє ефективному використанню усіх видів ре-

сурсів у нашій країні ще не склався, існує необхідність пошуку шляхів його активізації. Першочерговим завданням державної політики в сфері енергозбереження є створення умов для його здійснення, досягнення раціонального споживання ПЕР, яке було вигідне всім учасникам процесу, стимулювання пошуку і реалізації резервів енергозбереження.

Література:

1. Шостак А. Энергообеспечение Украины в международных экономических отношениях / А. Шостак, А. Дикарев // Экономика Украины. — 2007. — № 11. — С. 81—88.
2. Комплексна державна програма енергозбереження України: постановою Кабінету Міністрів України від 5 лютого 1997 р. № 148. — К.: Держкоменергозбереження України, 1996. — 234 с.
3. Енергоефективність як ресурс інноваційного розвитку: Національна доповідь про стан та перспективи реалізації державної політики енергоефективності у 2009 році / С.Ф. Ермілов, Ю.П. Яценко., В.В. Григоровський, В.М. Гець, В.Е. Лірта ін. — К., НАЕР, 2009. — 58 с.

4. Ратушняк Г.С. Управління проектами енергозбереження шляхом термомодернізації будівель: навчальний посібник / Г.С. Ратушняк, О.Г. Ратушняк. — Вінниця: ВНТУ, 2006. — 106 с.

5. Суходоля О.М. Енергоефективність економіки в контексті національної безпеки: методологія та механізми реалізації / О.М. Суходоля. — К.: НАДУ, 2006. — 424 с.

6. Кролли О.А. Матеріально-технічне забезпечення: ресурсоберегаюча діяльність / О.А. Кролли. — М.: Экономика, 1998. — 205 с.

7. Суходоля О.М. Фактори впливу на енергоефективність національної економіки / О.М. Суходоля // Вісник НАДУ. — 2005. — № 1. — С. 236—247.

8. Овсиенко О.В. Основные методологические подходы к энергосбережению / О.В. Овсиенко // Матеріали III Межд. научно-практ. конференции "Современные проблемы науки и образования". — Харьков: ХНУ им. В.Н. Каразина; Ужгород: УНУ, 2002. — С. 65—71.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2010 р.